

Redactie:

Mr. H. Singer-Dekker
Burg. Elsenlaan 147
Rijswijk-Z.H.
Telef. (070) 11 98 43

Administratie:

Oudegracht 152
Utrecht

Verschijnt
Maandelijks

Abonnementsprijs
f 3.— per jaar

JAN. 1962

11e JAARGANG

HUMANISTISCHE DOCUMENTATIEDIENST

Uitgave van de Stichting Humanistisch Centrum Mens en Wereld

I N H O U D S O P G A V E

HUMANISTISCH VERBOND

Nieuwjaarsbrief Hoofdbestuur	Blz. 3
Herdenkings- en bezinningsbijeenkomst naar aanleiding slachtoffers spoorwegramp	" 3
Conferentie grote gemeenschappen	" 3
Topkaderconferentie voorjaar 1962	" 3
Landdag gewest Utrecht	" 3
Humanistisch tehuis in de mijnstreek	" 3
Herdruk	" 3

HUMANISTISCHE STICHTING SOCRATES

Verslag landdag	" 4
-----------------	-----

HUMANITAS

Kaderblad Humanitas	" 4
Secretariaatsadressen van Humanitas	" 4
Brochure "Hoe helpt Humanitas?"	" 4
Benoemingen in afdelingen	" 4/5
Gezinshelpsterscursus	" 5
Algemene berichten - Sociaal Handvest	" 5/6

HUMANISTISCHE JONGEREN GEMEENSCHAP

Winterweekend	" 6
---------------	-----

HUMANISTISCHE JEUGDBEWEGING

Afdelingen	" 6
Weekends	" 6

HUMANISTISCH THUISFRONT

Adreswijziging	" 7
Humanistische geestelijke verzorging in het leger	" 7

HUMANISTISCHE WERKGEMEENSCHAP IN DE PARTIJ VAN DE ARBEID

Onderontwikkelde gebieden	" 8
Vernieuwing	" 8

RADIOLEZINGEN

Lezingen in de maanden februari en maart voor de V.A.R.A.	" 8
Lezing in februari voor de A.V.R.O.	" 8

HUMANISTISCHE LITERATUUR

Rekenschap	" 8/9
------------	-------

INTERNATIONAAL NIEUWS

België

Crematie	Blz. 9
Televisie-uitzending gewijd aan ongehuwde moeder	" 9

VAN ALLE KANTEN

Verslagen, reportages enz.

Reportage over het Humanistisch Thuisfront in een aantal bladen	" 9/10
---	--------

De Friese Koerier over moraallessen in België	" 10
---	------

Bevrijdend Denken over uitslag enquête Humanistisch Thuisfront	" 10
--	------

Een nieuwe rubriek in Het Vrije Volk	" 10
--------------------------------------	------

Commentaren op het Kamerdebat over de humanistische geestelijke verzorging in het leger

De Leidse Courant	" 11/12
-------------------	---------

De Friese Koerier	" 12/13
-------------------	---------

De Linie	" 13/14
----------	---------

Het Parool	" 14
------------	------

De Nieuwe Rotterdamse Courant	" 14/15/ 16
-------------------------------	----------------

Commentaar op de enquête van het Humanistisch Thuisfront

Bevrijdend Denken	" 17
-------------------	------

Commentaar op Szczesny's poging om een Humanistisch Verbond in Duitsland op te richten

De Nieuwe Drentsche en Asser Courant	" 17/18
--------------------------------------	---------

Commentaar op radiolezing van Prof. Van der Wal

Bevrijdend Denken	" 18/19
-------------------	---------

Bijlage

Nieuwjaarsbrief Hoofdbestuur	" 21/26
------------------------------	---------

HUMANISTISCH VERBOND

Nieuwjaarsbrief Hoofdbestuur.

De Nieuwjaarsbrief van het Hoofdbestuur is als bijlage achterin dit nummer opgenomen.

Herdenkings- en bezinningsbijeenkomst naar aanleiding slachtoffers spoorwegramp.

Dinsdagavond 9 januari werd een herdenkings- en bezinningsbijeenkomst gehouden in het Erasmushuis te Utrecht naar aanleiding van de spoorwegramp te Harmelen.

De Spoorwegen waren vertegenwoordigd door de secretaris van de N.V. Nederlandse Spoorwegen, Mr. R.P. Leopold.

Prof. Dr. J.C. Brandt Corstius sprak een rede uit, zijn echtgenote declameerde enkele gedichten. Het geheel werd omlijst door muziek van Mahler, met zang van Kathleen Ferrier.

Conferentie grote gemeenschappen.

Het plan bestaat de besturen van een aantal grote gemeenschappen voor een conferentie bijeen te roepen, welke op zaterdag 10 maart in het Erasmus-huis te Utrecht zal worden gehouden. Hier zullen een aantal vraagstukken besproken worden, zoals wijkindelingen, vestiging in nieuwe woongebieden enz., welke bijzondere aandacht vereisen.

Topkaderconferentie voorjaar 1962.

De gewone voorjaarsconferentie van de bestuurders der gewesten en federaties met het Dagelijks Bestuur zal dit keer plaats vinden op 14 en 15 april, zoals gebruikelijk in "De Ark". Daarbij zal o.a. het jaarverslag over 1961 ter sprake komen.

Landdag gewest Utrecht.

Het bestuur van dit gewest heeft zich voorgenomen de landdag op 31 mei (Hemelvaartsdag) te organiseren. Men heeft al de beschikking gekregen over een goede zaal in Driebergen.

Humanistisch tehuis in de mijnstreek.

De gemeenschap Brunssum heeft de beschikking gekregen over een voormalig jeugdgebouw, dat thans als middelpunt voor activiteiten van het Verbond en zusterorganisaties dienst kan doen. Hoewel zaalafdrijving wel tot het verleden behoort, is het toch nuttig, dat men over een eigen tehuis kan beschikken.

Herdruk.

Het in 1950 door het Verbond uitgegeven rapport "Humanisme en Opvoeding" is opnieuw uitgegeven, omdat de voorraad uitverkocht was. De herziene uitgave volgt weliswaar de oorspronkelijke tekst op de voet, maar er zijn wel wijzigingen en aanvullingen in aangebracht. Belangstellenden kunnen een exemplaar bestellen bij het Centraal Bureau van het H.V., Oudegracht 152 te Utrecht.

HUMANISTISCHE STICHTING SOCRATES

Verslag landdag.

Op 10 december 1961 werd een landdag gehouden in de gebouwen van de Internationale School voor Wijsbegeerte.

Gabriël Smit sprak over "Het vertrouwen in de poëzie". Deze spreker gaf ronduit te kennen, dat hij sprak vanuit de katholieke levenssfeer en dat hij tegenover het Humanisme enigszins vreemd stond. Juist deze openheid werd door de ongeveer 35 aanwezigen bijzonder gewaardeerd, hetgeen zich uitte in een levendige discussie.

Adriaan Morriën hield een inleiding over "Het wantrouwen tegen de poëzie". Deze schrijver staat veel dichterbij de Humanistische levensopvatting en werd dan ook meer als "een der onzen" beschouwd. Zijn inleiding viel bijzonder in de smaak. Opmerkelijk was de levendige discussie over een paar onderwerpen, die zich op het eerste gezicht voor leken toch niet zo voor gedachtenwisseling lenen. Deze discussie was natuurlijk mede te danken aan de goede inleidingen en aan de leiding van de voorzitter, Prof.Dr. J.C. Brandt Corstius.

-o-

NEDERLANDSE VERENIGING VOOR MAATSCHAPPELIJK WERK

"HUMANITAS"

Kaderblad Humanitas.

Het decembernummer van Humanitas is bijna geheel gewijd aan het congres dat Humanitas in oktober 1961 heeft gehouden. Men vindt er de openingsrede van de voorzitter, Mr.Dr. J. In 't Veld en de rede van Prof. R.F. Beerling in. Verder een samenvatting van het forumgesprek en van de inleiding op dit gesprek, die werd uitgesproken door Mej. M. Dijkstra.

Secretariaatsadressen van Humanitas.

In het januarinumnummer van "Van Mens tot Mens" is een volledige lijst opgenomen van alle gewestelijke en plaatselijke secretariaatsadressen, benevens van alle plaatselijke bureaux.

Brochure "Hoe helpt Humanitas ?"

Deze brochure, die snel was uitverkocht, is in een tweede herziene druk verkrijgbaar bij het Centraal Bureau der vereniging, J.W. Brouwersstraat 16 te Amsterdam.

Benoemingen in afdelingen.

In Amsterdam is aangesteld Mej. G.G.A. van Gelderen als maatschappelijk werkster voor het algemeen maatschappelijk werk, ter vervanging van Mevr. J.H. Steenberg, die de dienst van Humanitas heeft verlaten.

In Hilversum is aangesteld Mej. M.C. Kramer als maatschappelijk werkster voor het algemeen maatschappelijk werk (uitbreiding).

In Hengelo is aangesteld Mej. E.J.E. Dijkhuis als candidaat-maatschappelijk werkster voor het algemeen maatschappelijk werk (uitbreiding).

In Zwolle is als leidster van de gezinsverzorging aangesteld Mej. E. M. Charbon, ter vervanging van Mevr. A.v.Wees-de Jonge, die om gezondheidsredenen ontslag moest nemen.

In Rotterdam is aangesteld als jeugdleider de Heer H.F. Stevens (uitbreiding).

In het Arrondissement Utrecht is Mevrouw Veeneklaas-Couvée aangesteld als maatschappelijk werkster voor de gezinsvoogdij en het vrij patronaat, als opvolgster van Mej. B.J. Kip.

Gezinshelpsterscursus.

De gezinshelpsterscursus, waartoe het hoofdbestuur destijds toestemming heeft verleend, is zeer bevredigend verlopen. De lessen zijn op 15 maandagmiddagen op het Centraal Bureau in de vergaderzaal gegeven. De cursus werd op 13 en 14 januari met een weekend afgesloten.

Verrassend was, dat het leerlingenverloop nagenoeg nihil bleek te zijn.

Algemene berichten - Sociaal Handvest.

Op 20 oktober 1961 werd te Turijn door de regeringsvertegenwoordigers het Sociaal Handvest van de Raad van Europa getekend. De procedure is nu verder, dat de parlementen van de regeringen dit stuk moeten ratificeren. Op de dertigste dag, nadat de vijfde ratificatie heeft plaats gevonden, wordt het Handvest van kracht.

Het Handvest bevat enkele artikelen, welke voor het maatschappelijk werk van bijzonder belang zijn. Artikel 13 heeft als opschrift: "Recht op sociale en medische bijstand". Dit artikel wil aan al diegenen, die behoren tot de landen, welke het Handvest zullen ratificeren, een recht op sociale bijstand verzekeren. Sociale bijstand is hier bedoeld in de gebruikelijke zin van financiële bijstand. Belangrijker voor het maatschappelijk werk is echter artikel 14, dat een recht geeft op maatschappelijk werk. Volledigheidshalve volgt hier de gehele tekst

"Article 14: Droit au bénéfice des services sociaux.

En vue d'assurer l'exercice effectif du droit à bénéficier des services sociaux, les Parties Contractants s'engagent:

1. à encourager ou organiser les services utilisant les méthodes propres au service social et qui contribuent au bien être et au développement des individus en des groupes dans la communauté ainsi qu'à leur adaptation au milieu social;
2. à encourager la participation des individus et des organisations bénévoles au autres à la création ou au maintien de ces services."

"Artikel 14: Recht om te profiteren van sociale bijstand.

Teneinde het doelmatig in praktijk brengen van het recht om van de sociale bijstand te profiteren te verzekeren, verbinden de contracterende partijen zich:

1. tot het stimuleren of organiseren van bijstand, die de voor de sociale bijstand geschikte methoden toepast en die bijdraagt tot het welzijn en de ontwikkeling van personen en groepen in de gemeenschap, alsook tot hun aanpassing aan het sociale milieu.
2. tot het stimuleren tot deelneming van personen en organisaties, die ten behoeve van anderen aan het scheppen of onderhouden van deze bijstand bijdragen.

Hierbij tekenen wij aan, dat het de eerste maal is, dat het maatschappelijk werk zo in een speciaal artikel tot de rechten van de mens wordt gerekend. En zelfs wanneer "recht" hier moet worden verstaan als een moreel recht en niet als een juridisch afdwingbaar recht, is het feit, dat het maatschappelijk werk door een lichaam als de Raad van Europa tot de grondrechten van de Europeaan wordt gerekend, een uniek gebeuren in het Europese maatschappelijk werk.

-o-

HUMANISTISCHE JONGEREN GEMEENSCHAP

Winterweekend.

Het winterweekend werd gehouden in de voormalige jeugdherberg "De Zonnehoeve" te Blaricum op zaterdag 13 en zondag 14 januari.

Het programma vermeldde zaterdagavond groepsdiscussies over actuele onderwerpen, daarna een gevarieerd programma en tenslotte een avondwandeling.

Zondagochtend was er een "sternig" ochtendprogramma; daarna gingen we naar het Singermuseum in Laren, waar we een klassiek grammofoonplatenprogramma beluisterden en een tentoonstelling bezochten.

-o-

HUMANISTISCHE JEUGDBEWEGING

Afdelingen.

Op 23 december jl. werd een afdeling in Zeist opgericht, waarmede de H.J.B. thans uit 9 afdelingen bestaat.

Weekends.

Het hoofdbestuur heeft onlangs twee weekends georganiseerd: op 16 en 17 december in Appelscha een propaganda-weekend en op 6 en 7 januari het landelijke winterweekend, dat gehouden werd in Oldebroek.

Het programma van het laatste weekend bestond uit een avond over en met jazz, verzorgd door de leden van de H.J.B. en een lezing over de moderne existentiegedachte en de jeugd.

Beide weekends zijn zeer geslaagd te noemen.

-o-

HUMANISTISCH THUISFRONT

Adreswijziging.

Het bureau van het Humanistisch Thuisfront is verhuisd van de Frans van Mierisstraat in Amsterdam naar Lothariuslaan 70 te Bussum. Telefoon: 02959-16187.

Humanistische geestelijke verzorging in het leger.

De Kamerdebatten naar aanleiding van de resultaten van de enquête van het Thuisfront laten we hier volgen, zoals ze waren samengevat in het Kamerverslag van het Rotterdams Parool van 8 december 1961.

"Nu een enquête heeft uitgewezen, dat er ca. 2000 dienstplichtigen behoefte gevoelen aan geestelijke verzorging op humanistische grondslag heeft minister Visser bij de parlementaire behandeling van de derde afdeling van zijn begroting, welke over personeelsvraagstukken handelt, zich bereid verklaard in contact te treden met het Humanistisch Verbond over de realisering van zijn vroegere belofte, dat terzake aan "ernstige behoeften" zal worden voldaan. Deze bereidverklaring betekende voor de humanisten een flink winstpunt; tot dusver had de minister het bestaan van zulk een behoefte betwijfeld.

Maar voordat de minister uitvoering kon geven aan zijn voornemen, kwam de woordvoerder der KVP, peter Stokman - ijlings met de suggestie aandragen, het overleg niet eenzijdig te beperken tot het Humanistisch Verbond. Naar de mening van de KVP-fractie diende de aard en de behoefte aan humanistische verzorging te worden vastgesteld door een commissie, waarin ook aalmoezeniers en legerpredikanten zitting moeten hebben.

Toen minister Visser antwoordde, dat hij "niets liever wilde dan zo'n commissie omdat deze zijn taak zeer zou kunnen verlichten, maar dat uiteraard ook de humanisten voor zulk een "open gesprek" zouden moeten voelen, zei pater Stokman haastig, verheugd te zijn, dat de minister beloofd had de door hem bedoelde commissie in te stellen.

De bewindsman repliceerde, lichtelijk overvallen, dat hij best het initiatief zou willen nemen, maar hij herhaalde, dat ook de humanisten voor zo'n commissie zouden moeten gevoelen.

Pater Stokman's voorstel werd gesteund door Kikkert (CHU) en Kieft (AR), die eerder hadden gezegd niet overtuigd te zijn van de noodzaak van humanistische geestelijke verzorging.

Pater Stokman vroeg zich af of, net als legerpredikanten en aalmoezeniers, ook humanistische geestelijke verzorgers niet aan bepaalde opleidingseisen moeten voldoen.

De socialisten Blom en Couzy reageerden gereserveerd op het voorstel tot vorming van een commissie."

Voor reacties in de Pers verwijzen wij naar de rubriek Van Alle Kanten.

HUMANISTISCHE WERKGEMEENSCHAP IN DE PARTIJ VAN DE ARBEID

Onderontwikkelde gebieden.

De in het vorige nummer aangekondigde bijeenkomst van 24 februari, waar Ir. H. Vos zou spreken over Internationale solidariteit, moet door onvoorziene omstandigheden worden uitgesteld tot zaterdag 31 maart. Plaats van samenkomst blijft: Erasmushuis, Oudegracht 152, Utrecht.

Vernieuwing.

Het decembernummer bevat o.a. de radiorede van Drs. Anne Vermeer over: "Politiek en confessie niet onder één dak" en uitvoerige uittreksels uit de redevoeringen, die in de Eerste Kamer zijn gehouden naar aanleiding van de nieuwe Kinderbeginselenwet, en meer bijzonder over de humanistische geestelijke verzorging, waartoe deze wet de mogelijkheid opent.

Het januarinummer bevat o.a. de radiorede van Drs. Anne Vermeer over: "Beweging (of niet) in andere politieke partijen" en een bespreking door M.G. Warffemius van het V.V.D. rapport over subsidie en kerkebouw.

-o-

RADICLEZINGEN

Lezingen in de maanden februari en maart voor de V.A.R.A.

4 februari	Prof. Dr. L.G. van der Wal	"Wat zegt een humanist er van?".
11 februari	Mevr.Mr. H. Singer-Dekker	"Misdad en straf" Clara Wichmann herdacht.
18 februari	Dr. H. Bongers	"Geen enkel bewijs".
25 februari	P. Spigt	"De bedoelingen van Multatuli".
4 maart	Prof. Dr. L.G. van der Wal	"Wat zegt een humanist er van?".

Lezing in februari voor de A.V.R.O.

6 februari	Dr. V.W.D. Schenk	"Vivisectie en wetenschappelijk onderzoek".
------------	-------------------	---

-o-

HUMANISTISCHE LITERATUUR

Rekenschap.

In december 1961 verscheen no 4. van de 8ste jaargang van Rekenschap, tijdschrift voor wetenschap en cultuur van de Humanistische Stichting Socrates.

Inhoud:

D. Loenen	:	Het moderne humanisme en de Griekse oudheid.
H.J. Roethof	:	Hulp aan ontwikkelingslanden.
J. Faber	:	Antropocentrisch of theocentrisch?

H. Bongers : Een bewogen portret.
F.H. Glastra van Loon : Dieptepsychologie.
P. Krug : Internationale kroniek.
W. : Uit de tijdschriften.

-o-

INTERNATIONAAL NIEUWS

België.

Crematie.

Ook in België is crematie nog gediscrimineerd ten opzichte van begravenis, al is crematie, net als bij ons, volgens de wet wel mogelijk.

In een televisie-uitzending van 3 november 1961 heeft het Humanistisch Verbond van België tegen deze discriminatie geïnteressereerd.

Televisie-uitzending gewijd aan ongehuwde moeder.

In een televisie-uitzending van 17 november 1961 wijdde het Verbond aandacht aan de ongehuwde moeder. De programmaleiding van de Belgische Radio- en Televisie-omroep had de uitzending verschoven van de gewone tijd: 's avonds 19.00 uur naar 's avonds 23.00 uur, in verband met jeugdige kijkers.

In Het Vrije Woord, het blad van het Belgisch Humanistisch Verbond, wordt deze verschuiving bekritiseerd. Juist jeugdige kijkers, dat wil zeggen zij die boven de 12 zijn, hebben op dit punt voorlichting nodig, aldus het blad.

-o-

VAN ALLE KANTEN

Verslagen, reportages enz.

Reportage over het Humanistisch Thuisfront in een aantal bladen.

Het Utrechts Nieuwsblad van 11 januari 1962, Het Leids Dagblad van 15 januari, Het Haarlems Dagblad van 13 januari, De Gooi en Eemlander van 12 januari, De Prov. Overijsselse en Zwolse Courant van 6 januari bevatten allen een reportage over de activiteiten van het Humanistisch Thuisfront. Al deze bladen publiceerden hetzelfde artikel. Het is het eerste van een serie over alle thuisfronten. Uit het artikel nemen we een gedeelte voor u over:

"Geestelijken" gezocht.

"Hoeveel militairen stellen een specifiek humanistische geestelijke verzorging op prijs? Het Humanistisch Thuisfront gaat er niet van uit dat de twintig percent buitenkerkelijken - op een jaarlijkse lichte van vijftigduizend man, dus tienduizend militairen - ook allemaal bewuste humanisten zijn. Een onlangs gehouden enquête heeft echter uitgewezen, dat 2200 dienstplichtigen die al onder de wapenen zijn en evenveel die binnenkort worden opgeroepen positief reageerden op de vraag of zij humanistische geestelijke zorg op prijs stelden, terwijl dat ook het geval was bij zestienhonderd man die voor herhalingsoefeningen in aan-

"merking komen. Nu zal het hoofd van de afdeling geestelijke vorming van het Humanistisch Thuisfront, tevens directeur van het Coornherthuis, de heer H. Lips, de handen vol krijgen aan de op-
"leiding van de vijf of zes geestelijke verzorgers welke hij in
"eerste instantie nodig heeft. Aan de andere kant beschikken de
"humanisten over een groot reservoir aan pedagogisch geschoolden.

" Het is echter niet de bedoeling van de heer Lips om met de
"dominee en de pastoor te gaan concurreren om levende zielen. Wel
"verzet hij zich tegen traditioneel automatisme, dat wil dat de
"buitenkerkelijken bij de dominee horen. Er zijn trouwens slechts
"weinig dienstplichtigen die "geen kerkgenootschap" invullen bij
"de registratie van hun personalia. Dat wil immers zeggen corvee
"of oefening tijdens het uur dat anderen naar hun geestelijke ver-
"zorging gaan; dat wil vooral zeggen: geen enkele geestelijke bij-
"stand - hoe dan ook - bij ziekte, ongeval of andere mogelijke om-
"standigheden.

" Zodra het Humanistisch Thuisfront zijn beloofde gelijke rechten
"kan verwezenlijken zullen de buitenkerkelijken tenminste een derde
"mogelijkheid van geestelijke bijstand verworven hebben. Het is dui-
"delijk dat dit vooral ten koste zal gaan van het randgebied van de
"protestantse legerpredikanten en misschien is dat wel de reden
"dat er tussen het Coornherthuis en het r.k. vormingscentrum "Waal-
"heuvel" meer contact bestaat dan met het nabijgelegen "Beukbergen"
"van de protestanten."

-o-

De Friese Koerier over moraallessen in België.

De Friese Koerier van 6 januari neemt het artikel van H.S.D. over, dat
Mens en Wereld no. 16 van 1961 publiceerde over de moraallessen in België.

-o-

Bevrijdend Denken over uitslag enquête Humanistisch Thuisfront.

Bevrijdend Denken van 16 december publiceert de voorlopige resultaten
van de enquête van het Humanistisch Thuisfront.

-o-

Een nieuwe rubriek in Het Vrije Volk.

Het Vrije Volk is gestart met een nieuwe rubriek. Evenals de katho-
lieke en de protestantse leden van de P.v.d.A. krijgen nu ook de humanis-
tische leden hun eigen rubriek, die door Dr. H. Bongers zal worden verzorgd.

De eerste aflevering verscheen in de editie van 3 januari 1962. Dr.
Bongers schreef over het bijna onuitroeibaar misverstand dat de gelovigen
menen, dat humanisten anderen voor hen gebrekkige en onvolledige antwoor-
den geven op hun vragen. Dat zijn dan de vragen van schuld, boete, verzoen-
ing, kortom van het zieleheil. De werkelijkheid echter is - aldus Dr. Bon-
gers - dat humanisten die vragen niet stellen of, als zij ze stellen, daar-
omtrent principieel andere opvattingen hebben.

Verder schrijft Dr. Bongers over het congres van de IHEU, dat dit jaar
in Oslo zal worden gehouden.

Commentaren op het Kamerdebat over de humanistische geestelijke verzorging in het leger. (Zie ook blz. 7 van dit nummer)

De Leidse Courant.

De Leidse Courant van 11 en 12 december 1961 wijdt een redactioneel artikel in twee delen aan de kwestie. Uit het eerste artikel nemen wij het volgende over:

" Wanneer we hier en nu slechts het recente Tweede-Kamerdebat willen bespreken, gaat het ons uiteraard alleen om de politieke kant van het gehele vraagstuk betreffende de plaats van het humanisme in de geestelijke verzorging, waarmee we natuurlijk allerm minst de gewichtige kwestie van de verhouding religie-humanisme willen versmallen of méér verdraagzaamheid zouden willen bepleiten dan op grond van theologische overwegingen voor de katholiek oorbaar kan zijn. Ook op dit gebied echter is de politiek, op welk vlak men in de Kamer tot beslissingen moet pogen te komen, de kunst van het mogelijke en dwingt de tolerantie ons tot aanvaardbare compromissen.

" Op deze basis heeft ook pater Stokman vrijdag jl. de kwestie (weer) aangeroerd, omdat de tijd dringt naar een regeling en de opvattingen in katholieke kring wel zover zijn geëvolueerd dat een modus vivendi mogelijk lijkt. Omdat er echter nog een hele reeks onduidelijkheden in de verlangens van de humanisten bestaat en omdat de overheid en de andere partners in de geestelijke verzorging van militairen met duidelijke beleidslijnen te maken zullen moeten hebben, heeft pater Stokman om een speciale studiec ommissie gevraagd, waarin zowel protestanten en katholieken, als humanistische vertegenwoordigers te zamen tot een oplossing zullen trachten te komen.

" Op dezelfde basis stonden uiteraard ook de overwegingen, die pater Stokman tot zijn voorstel brachten en waarmee wij het volkomen eens menen te kunnen zijn.

" De vraag, of humanistisch-geestelijke verzorging in de kazernes in beginsel moet worden afgewezen, dient men immers ontkenkend te beantwoorden. Deze negatieve opvatting lijkt ons juist geformuleerd, omdat daarin tot uiting wordt gebracht, dat het van katholieke zijde bepaald niet gaat om het verlenen van positieve steun ten aanzien van het humanisme! De moderne democratie streeft echter terecht naar de schepping van rechts- en spelregels, waardoor gelijke aanspraken en gelijke of gelijkwaardige levensvoorwaarden en werkmogelijkheden voor alle burgers in het leven worden geroepen, ook op het terrein van de gewetensvrijheid, van de godsdienstige overtuiging en de levens- en wereldbeschouwing."

In het tweede artikel lezen wij o.m. :

" Het is niet voldoende de vrijheid voor "andersdenkenden", onder wie ook de humanisten vallen te verstaan, formeel te erkennen; consequent is dan slechts hen ook de middelen toe te staan om die vrijheid te beleven en te verwezenlijken. Een tegengestelde gedragslijn zou on-democratisch zijn. Zeker zijn er kringen in ons land, die met deze gevolgtrekking oprecht moeite hebben - uit zeer respectabele motieven - maar wij menen, dat nu eenmaal moet worden aanvaard,

"dat een deel van ons volk niet in God gelovend is, maar niet minder dan anderen deel van de staatsgemeenschap uitmaakt met gelijke rechten, daaruit voortvloeiend. Het kan niet de taak van de overheid (in deze tijd en in deze omstandigheden) zijn tegengestelde opvattingen en overtuigingen te steunen of te bestrijden. Wel moet zij zich onthouden van een waarde-oordeel, van voorkeur en van het maken van een keuze bij het richten van bepalingen en voorschriften op het onderhavig gebied. Het gaat dus in feite over de politieke verdraagzaamheid en op die grond moet men tot de vaststelling kunnen komen van rechten uit de humanistische aanspraken.

"Het is goed, dat pater Stokman al aanstonds enkele belangrijke kanttekeningen bij zijn initiatief heeft gemaakt, die ervan getuigen, dat de verdraagzaamheid nu ook weer niet alle grenzen en noodzakelijke beperkingen uit het oog kan verliezen. Zo zal in de eerste plaats nader moeten worden vastgesteld, wat nu precies onder de term "geestelijke verzorging" van humanistische zijde valt te verstaan (onze aanhalingstekens markeren de bijzondere aard van die activiteit) en zelfs of deze benaming in die sector wel juist en houdbaar is. In dat verband klemmt ook de vraag, of de op dit gebied bestaande reglementen niet gewijzigd zouden behoeven te worden, zoals destijds eveneens voor de ontwikkeling in de gevangnissen is gebeurd, waar de humanisten ook toegang hebben verkregen.

"Hoe moet men voorts de behoefte aan humanistisch-geestelijke verzorging verstaan, die blijkens een door het Humanistisch Thuisfront gehouden enquête enkele duizenden militairen daarom heeft doen vragen? De aard daarvan dient natuurlijk aan alle bij deze vraag betrokkenen duidelijk te zijn; er mag geen benadeling door ontstaan voor het werk van de kerken.

"Tot volledig begrip van zaken: het gaat hier om een oplossing in het politieke vlak. De katholiek moet uiteraard het humanisme als levensbeschouwing afwijzen. Maar hij moet evenzeer verlangen, dat de burgerlijke overheid de gewetensvrijheid binnen de grenzen van de openbare orde en goede zeden waarborgt voor iedereen. Voor de overheid moet die vrijheid even onaantastbaar zijn als de onze."

De Friese Koerier.

De Friese Koerier van 15 december 1961 wijdt eveneens een redactioneel artikel aan de kwestie. Wij laten dit stuk, behalve de inleiding, hier volgen:

"De hele geestelijke verzorging was tot op heden "godsdienstige" verzorging, terwijl het Humanistisch Verbond niet slechts als een "buitenkerkelijke, maar ook als een buiten-godsdienstige stroming moet en wil worden aangemerkt. We hebben hier te maken met een der vele symptomen van de ontwikkeling, waarbij de pretentie en zelfs de schijn van een christelijk volk en een christelijke staat niet kan worden opgehouden. Dit moge op zichzelf helemaal geen reden zijn om de vlag uit te steken, maar men zal het feit hebben te aanvaarden en er rekening mee dienen te houden. Dat er veel valse illusies mee worden verstoord, kan slechts een voordeel worden genoemd.

"Een typisch voorbeeld van zulk een valse illusie vindt men

"nog in artikel 1a van het "Reglement voor de Krijgstucht", laatste-
"lijk gewijzigd bij K.B. van 27 april 1931. Als men het leest, krijgt
"men de indruk met een veel ouder schriftuur te doen te hebben.
"Het artikel luidt namelijk: "Daar de godsdienst de bron is v a n
"a l l e g e l u k , d e d e u g d e n w a r e n m o e d , behoort
"ook in den kriegsstand een ieder zich tot het hooghouden daarvan
"en tot een zedige levenswijze te bevljtigen; de godslasteringen,
"het vloeken en zweren moeten worden nagelaten en zullen de meer-
"deren hierin en in al wat de handhaving der goede zeden kan be-
"vorderen, hunnen minderen met een goed voorbeeld voorgaan en alle
"buitensporigheden algemeen vermeden worden".

" Uit dit kloeke proza blijkt al aanstonds, dat men hier met
"godsdienst" niet speciaal het christendom op het oog heeft gehad.
"Geen wonder trouwens: in het Nederlands-Indische leger van die
"dagen dienden tal van Mohamedanen, die niet gediscrimineerd moch-
"ten worden. De hoofdzaak van de godsdienst blijkt voor de vernuf-
"tige opsteller van dit artikel wel gelegen te zijn in haar kalme-
"rende werking ten opzichte van bepaalde verbale buitensporigheden.
"Ze is een stimulans voor het afleren van slechte en voor het
"tegengaan van goede gewoonten, en dat geldt blijkbaar voor alle
"godsdiensten gelijkelijk; vandaar dat het artikel geen bepaalde voor-
"keur aan de dag legt.

" Gelukkigerwijze waren er toen nog geen humanisten. Want men
"komt lelijk in de knoop te zitten wanneer men wil volhouden met
"dit artikel, dat er dus buiten de godsdienst niet alleen geen ge-
"luk, maar ook geen deugd en ware moed bestaanbaar is. Wil men dit
"artikel, dat ongetwijfeld een stevige pijler onder de geestelijke
"verzorging moest plaatsnemen, handhaven, dan zou de intrede van de
"humanistische, immers buiten-godsdienstige verzorging moeten be-
"tekenen dat voortaan deugd, geluk en ware moed in het leger een
"harde dobber zullen krijgen.

" Het eigenaardige van de humanisten is intussen, dat ze hele-
"maal geen neiging vertonen tot vloeken en zweren, en ze ongods-
"dienstig als ze zijn, toch dikwijls uitmunten in een "zedige levens-
"wijze", om van verregaande buitensporigheden nog maar te zwijgen.
"Ook plegen zij niet op te vallen door gebrek aan deugd en moed; soms
"schijnen ze zelfs zo iets als geluk te kennen.

" Een van beiden dus: of de humanisten houden zich niet aan de
"afpraak - of in dat hele artikel van het Reglement voor de Krijgs-
"tucht is een verhaaltje over de godsdienst verteld, dat slecht
"op de werkelijkheid blijkt te passen. Het zou misschien verstandig
"zijn in het gezicht der jongste ontwikkelingen dit dwaze artikel
"maar zo snel mogelijk te vergeven en te vergeten in een nieuw K.B.,
"dat desnoods wat meer vertelt over deugd en geluk en zo, maar over
"de godsdienst met wat meer bescheidenheid spreekt."

De Linie.

De Linie van 13 december schrijft:

" Pater Stokman verwierf bewondering terene en wrevel ter andere
"zijde. Wat heeft de pater dan gedaan? Magister Stokman heeft in
"het parlement de verdraagzaamheid gepredikt. Het was een goede
"preek, vond iedereen. Een liberaal getinte parlementaire redacteur
"sprak van een opmerkelijke evolutie in het principiële betoog van

"de K.V.P.-er. Daarvoor bracht vriend en vijand waardering op.
"Bezwaar maakt men tegen het praktische gedeelte van de preek,
"een niet uitzonderlijk verschijnsel. Mooie woorden worden licht
"beaamd; zodra er van de mens iets geëist wordt, beginnen de
"bezwaren. Wat eiste de pater? Een open gesprek in een commissie
"van betrokkenen. Wanneer zo'n gesprek in de gepredikte sfeer van
"verdraagzaamheid geschiedt, dan is dat een winstpunt. Maar -
"menen de tegenstanders - zo'n gesprek werkt vertragend en de hu-
"manisten hebben haast. Er is lang genoeg getalmd, meent men.
"Toegegeven. Maar een studiec commissie behoeft niet per se traag
"te werken en tenslotte is een goede start beter dan een overijlde
"aanpak, die spanningen oproept in tegenstelling tot de gepraekte
"en algemeen aanvaarde verdraagzaamheid."

Het Parool.

Het Parool van 9 december 1961 schreef:

"Verdraagzaam

" De KVP afgevaardigde pater Stokman heeft gisteren een princi-
"pieel betoog gehouden over politieke verdraagzaamheid, als grond-
"slag voor de erkenning dat de humanisten, als deel van het Neder-
"landse volk, een gelijkwaardige positie toekomt. Opzienbarend klonk
"dit pleidooi uit zijn mond niet. Bij de parlementaire behandeling
"van de wet op het hoger onderwijs, toen de subsidiëring der theo-
"logische faculteit aan de rooms-katholieke universiteit te Nijmegen
"ter discussie stond, kondigde zich dit standpunt reeds aan. Be-
"oordeeld vanuit de gedachten, welke deze krant sinds haar oprich-
"ting hebben beheerst, heeft dit inzicht eigenlijk iets vanzelf-
"sprekends. Maar vergeleken met de standpunten, welke nog niet zo
"heel veel jaren geleden in de kring der KVP werden verkondigd,
"valt toch een aanmerkelijke verdieping van het democratische begrip
"te noteren en te waarderen.

" Nu is het uitspreken van een beginsel één ding, de toepassing
"in de praktijk een ander. Wij betwijfelen of pater Stokman zijn prin-
"cipe bij het Kamerdebat over de geestelijke verzorging in het leger
"op de gelukkigste wijze heeft uitgedragen. Eindelijk leek de libe-
"rale minister Visser geneigd de behoefte aan humanistische verzor-
"gers in de krijgsmacht te honoreren, maar daar was pater Stokman
"hem voor. Met het voorstel eerst nog een commissie in te schakelen.
"Daarin zouden behalve humanisten ook kerkelijke instanties verte-
"genwoordigd moeten zijn om onder meer over de aard der behoefte te
"te adviseren. Het staat uiteraard eerst aan het Humanistisch Ver-
"bond over deze suggestie te oordelen. Maar wij herinneren ons niet
"dat de voorstanders van het bijzonder onderwijs, ten tijde van de
"schoolstrijd, het konden waarderen als andersdenkenden over hun
"geestelijke behoeften meenden te kunnen oordelen.

" Zou het beginsel van de politieke verdraagzaamheid niet juist
"vergen, dat bij de humanistische verzorging in de krijgsmacht, een
"pater langs de kant durft blijven staan?"

De Nieuwe Rotterdamse Courant.

In De Nieuwe Rotterdamse Courant van 8 januari verscheen het volgende
ingezonden stuk:

"De humanisten en de geestelijke verzorging.

" Het op één lijn stellen van Kerk en Humanistisch Verbond terzake van "geestelijke verzorging" van militairen, gevangenen, enz. is "onjuist. Men maakt in de discussies steeds dezelfde fouten.

" De minst belangrijke is, dat humanisten en ongelovigen en onkerkelijken min of meer identiek gesteld worden.

" Het lijkt er wel eens op, dat het woord humanist het zondagse "woord voor ongelovige, voor onkerkelijke, ja voor onverschillige "is. Het aantal mensen met een waarlijk humanistische levens- en "wereldbeschouwing is zeer gering. (De concurrentie met de kerken "kan men aflezen aan de hoofdletter van het woord humanisme, en aan "de kerkelijke traditie om vooral zondagochtend bijeenkomsten en toe- "spraken te houden). Stelt men de godsdienstige en de humanistische "opvattingen als levens- en wereldbeschouwingen op één lijn, dan is "er geen enkele reden om aan de humanisten te onthouden wat men de "anderen toestaat. Doch dan op basis van hun werkelijke getalssterkte. "En daarbij zijn de niet-humanistische ongelovigen, onkerkelijken en "onverschilligen arbeidsterrein voor alle groepen!

" Een ernstiger fout schuilt in het gebruik van de term "geeste- "lijke verzorging". Wat is deze toch? Het gaat hier om een juiste "onderscheiding van geest, psyche, ziel. Zonder op deze plaats tot "nauwkeurige definities te komen, mag men stellen dat de ziel het "godelijk, onsterfelijk beginsel in de mens is, terwijl psyche een "verzamelbegrip is van de psychische functies van de natuurlijke mens. "Voor de godsdienstige groepen houdt geestelijke verzorging in: "zielszorg plus psychohygiëne, en deze psychohygiëne liefst gespro- "ten uit de zielszorg. Voor de humanisten kan geestelijke verzorging "nooit deze betekenis hebben. Het komt dus neer op psychohygiëne "zonder meer.

" Of dragen de humanisten hun wereldbeschouwing uit, wanneer zij "geestelijk verzorgen? In voordrachten, bijv. over de Stoa of het "existentialisme of de evolutie, is dat wel duidelijk, al lijken ze "soms meer op populair-wetenschappelijke lezingen van de Volksuniversiteit. Doch tegenover gevangenen en zelfs tegenover militairen "zal men deze beschouwingen evenzeer achterwege willen laten, als "de godsdienstigen zullen zwijgen over het Augustinisme of de theologie van Barth.

" Ten aanzien van de militairen zou men zeker kunnen pleiten bijv. "voor gezelligheidstehuizen op nonconfessionele basis. Doch in de "eerste plaats is dat geen "geestelijke verzorging", en in de tweede "plaats hebben de humanisten daarmee niets van doen: nonconfessionelen zijn geen humanisten. Nonconfessioneel is trouwens slechts negatief; het betekent dat men niet lastig gevallen wenst te worden "door pater en dominee.

" Men moet derhalve onderscheid maken tussen: enerzijds zielszorg "plus zielszorgelijke psychohygiëne, anderzijds uitsluitend psychohygiëne, spruitend uit een onzichtbaar blijvende bron. De godsdienstigen hebben gelijk dat zij aan dit onderscheid vasthouden en het niet "verdoezeld wensen te zien. De humanisten hebben gelijk dat zij opkomen "voor het recht op psychohygiëne van diegenen die heel of half bewust "voor het humanisme kiezen. (Waarbij het jammer is, dat alle groepen "meer bezig zijn met het recht om deze verzorging te geven dan met de "wens en het recht van de betrokkenen om deze verzorging te ontvangen).

Het ingezonden stuk van Drs. W. van Dooren in De Nieuwe Rotterdamse Courant van 15 januari is op het stuk van Dr. Hornstra kennelijk het antwoord. Wij nemen het hieronder voor u over:

"Humanistische geestelijke verzorging

" Het is teleurstellend te merken, dat er nog steeds buitenkerkelijken zijn die de werkzaamheden van het Humanistisch Verbond zonder voldoende kennis van zaken kritiseren. Het pijnlijke feit doet zich voor dat op het ogenblik weliswaar geleidelijk aan de tegenwerking van kerkelijke zijde begint te slinken en zelfs overgaat in waardering, maar dat er juist aan de kant van hen, die verheugd moesten zijn om initiatieven van niet-kerkelijke zijde, vaak onbegrip heerst.

" Het is namelijk volkomen onjuist te stellen, dat het Humanistisch Verbond een groep niet-kerkelijken omvat, die er een bepaalde vast omschreven mening op na houden, die deze mening te pas en te onpas propageren en die met elkaar kerkje spelen om ook voor vol aanzien te worden. Het H.V. heeft een beginselverklaring die met opzet zó ruim is gehouden en zo "menselijk" is gesteld, dat haast ieder niet-kerkelijk mens deze zou kunnen onderschrijven. Het H.V. wil evenwel geen reclame maken met zijn beginselverklaring; het wil niets anders als in ieder mens diens eigen mens-zijn met zijn verantwoordelijkheidsgevoel en normbesef, wekken, op basis van diens eigen levensvisie en niet op grond van religieuze vooronderstellingen.

" Wanneer het H.V. dan ook de geestelijke verzorging ter hand genomen heeft, is dit niet uit propaganda-overwegingen om zoveel mogelijk leden te werven, niet uit opvoedingszin om op populaire wijze de wetenschap te verbreiden, ook niet uit een annexatiepoging door te doen alsof alle buitenkerkelijken eigenlijk "humanisten" zijn, maar dan is dit uit de wetenschap dat dit in het belang van de niet-kerkelijken zelf is, dat zij nl. op hun terrein een organisatie vinden die hen als niet-kerkelijken au sérieux neemt.

" Wanneer er mensen zijn, die deze geestelijke verzorging niet nodig hebben, kan de humanistische geestelijke raadsman daar alleen maar blij om zijn: enerzijds is hij in zijn tijd ook beperkt en anderzijds is het gelukkig dat velen in staat zijn hun leven op te bouwen zonder in deze vorm hulp van buiten nodig te hebben. Dat de werkzaamheid van de raadsman, die inderdaad uit raadgeven bestaat, geestelijke verzorging heet, vloeit voort uit het feit dat hij meent dat "geestelijk" niet gelijk te stellen is met "godsdienstig". De mens heeft naast zijn psychische en lichamelijke bestaan, waarvoor hygiëne nodig is en waarvoor hij de hulp van artsen, psychologen en psychiaters inroept, een geestelijk leven, waarin de basis van zijn persoonlijkheid ligt en waaruit zijn (al dan niet religieuze) levensvisie voortkomt. Het is de omschreven taak van de geestelijke raadsman: de mens bij te staan in zijn geestelijke moeilijkheden en in de ontplooiing van zijn menszijn, "teneinde de krachten te activeren die hem in staat stellen zelfstandig een levensvisie te hanteren, waar door hij met zijn totale zijn betrokken is op het totaal van zijn bestaansverhoudingen".

Commentaar op de enquête van het Humanistisch Thuisfront. (Bevrijdend Denken)

Bevrijdend Denken van 16 januari 1962 publiceert een brief van een jonge dienstplichtige naar aanleiding van de actie van het Humanistisch Thuisfront. Het laatste stuk van die brief nemen wij hieronder voor u over:

" Zij, de legerpredikanten en de aalmoezeniers, zijn niet de ver-
"tegenwoordigers van het christendom, en zij hebben ook niet alleen
"niets met de leer van Jezus Christus te maken, maar zij zijn de ver-
"krachters van die leer, de predikers van een platvloerse kapita-
"listische ideologie, die in wezen fascistisch van karakter is.

" De instelling van de veldpredikanten en aalmoezeniers is boven-
"dien een listige truc in het spel van de psychologische oorlog-
"voering. Het tracht de kloof te overbruggen voor die christelijke
"militairen, die een ongerijmdheid waarnemen tussen de zuivere
"christelijke sfeer van hun ouderlijk huis en de misdadige oorlogs-
"moraal van het leger.

" In het gevecht zal de katholieke militair "dapperder strijden"
"als hij weet dat er een priester in de buurt is, die hem de laatste
"sacramenten kan toedienen in geval dat nodig mocht zijn.

" Deze vuile rol zal ook toebedeeld worden aan de humanistische
"geestelijke verzorger voor het buitenkerkelijke deel der militairen.

" Wanneer de humanistische geestelijke verzorger zijn intrede in
"het leger zal doen, gekleed in het walgelijke uniform van de konink-
"lijke lucht-, land- of zeemacht, dan zal hij ongetwijfeld hetzelfde
"modderfiguur slaan als de aalmoezeniers en de veldpredikanten.

"Evenals het christendom is ook het humanisme nogit te rijmen met de
"oorlogsvoorbereiding van de hedendaagse N.A.V.O.-politiek.

"Humanisering van de oorlog" of "democratisering van het leger",
"het zijn leugenachtige tegenstrijdigheden.

" Het is mijn overtuiging, dat de humanistische geestelijke verzor-
"ger niet anders dan positief tegenover deze Westerse (herbewape-
"nings-)politiek kan komen te staan. Zij, die zich daar principieel
"niet mee kunnen verenigen, houden zich van het leger gedistanci-
"eerd.

" Denk b.v. aan de Jehova's Getuigen, die de bewonderswaardige
"moed hebben de legerpredikanten en de aalmoezeniers te vervloeken;
"en binnenkort ook de humanistische geestelijke verzorger....?"

-0-

Commentaar op Szczesny's poging om een Humanistisch Verbond in Duitsland op te richten. (De Nieuwe Drentsche en Asser Courant)

De Nieuwe Drentsche en Asser Courant schrijft:

" Zoals wij reeds berichtten, is in Duitsland een soort Humanis-
"tisch Verbond opgericht, waarvan Dr. G. Szczesny - schrijver van
"De toekomst van het ongeloof" - de initiatiefnemer is.

" Deze Humanistische Union zal onder aanvoering van Szczesny
"wel op een andere manier optreden als het Humanistisch Verbond in
"Nederland. Het lijkt meer op de wijze van de communistische bestrij-
"ding van de godsdienst. Indien de uitzendingen over humanisme voor
"de Beierse radio, waarvan Szczesny de leiding heeft, zo doorgaan
"als nu, behoeft men van diens humanisme niet veel te verwachten.

" In één van die uitzendingen zei een spreker, dat hij graag "tegenwoordig geweest was bij bepaalde historische gebeurtenissen, zoals de bijbel die beschrijft. Dan zou hij tegen Jezus gezegd hebben "Waarde Rabbi, moest u destijds in de woestijn niet uit stenen brood maken? En hebt u zich tweeduizend jaar geleden niet met een geintje van de sociale vragen afgemaakt?"

" Terecht oordeelde later de directie van de Bayerische Rundfunk, "dat men met dergelijke uitzendingen de godsdienstige gevoelens "krenkt. Een andere uitzending werd door de directie uit het programma geschrapt, nadat men het manuscript had gelezen. Daarin "stond o.a.: "Het katholicisme, dat de beschikking heeft over enorm kapitalen, is overeenkomstig zijn natuur, primitief, fanatiek, "duister, op cultureel gebied steriel"."

-0-

Commentaar op radiolezing van Prof. Van der Wal. (Bevrijdend Denken)

Bevrijdend Denken van 2 december 1961 schrijft:

"Geen afbraak van het geloof?

" Op zondagochtend 5 november j.l. hield Prof. Libbe van der "Wal een van zijn altijd wel belangwekkende radiopraatjes in het "kwartier "Geestelijk Leven", door de V.A.R.A. aan het Humanistisch "Verbond afgestaan. Hij wees daarin o.a. de aantijging af als zouden "in deze kwartiertjes de humanisten het geloof afbreken. Maar aan "het einde van zijn causerie zei hij dit:

" "Dat het zedelijk zijn een kwestie is van gezindheid, en dat "die gezindheid niets te maken heeft met wat men gelooft of niet "gelooft, dus ook niet met het belijden van een bepaalde godsdienst "dat is een waarheid, die nu heel langzaam tot een kleine toplaag "is doorgedrongen."

" Maar eeuwenlang hebben de christelijke kerken de weerloze mens- "heid het tegendeel gesuggereerd, en deze suggestie gaat dóór. "Nog dagelijks worden de geesten van vele kinderen en veel kinder- "lijke geesten blootgesteld aan de suggestie dat geloven en goed- "zijn onverbrekkelijk bij elkaar horen, en dat wie niet gelooft ook "niet goed kan zijn. Hier en hier alleen ligt ook de verklaring "van de onjuiste bewering van mijn vriend, dat wij het geloof zouden "afbreken. Dat doen wij niet, maar voor wie oppervlakkig toekijkt, "kan het zo lijken, als wij protest aantekenen tegen staaltjes van "slechte volksopvoeding, waaraan vertegenwoordigers van het geloof "zich bij herhaling schuldig maken. Dat zij dit vaak in volle over- "tuiging en met de beste bedoelingen doen, worde graag erkend, "maar het maakt ons verweer daartegen niet minder noodzakelijk.

" Ik meen toch, dat ondanks zijn goede bedoelingen, Prof. Van der "Wal de plank mislaat. Elke positieve bewering, die tegen het ge- "loof ingaat, is er een ondermijning, dus een afbraak van. Ook de "weerlegging van de godsdienstige mening dat geloof en moraal bij- "eenhoren, behoort tot deze ondermijnende uitspraken. Ik zeg dit "niet om Prof. Van der Wal dwars te zitten, maar om de illusie te "verstoren, die men van de zijde van het H.V. wil wekken, dat men "daar alleen maar positief ten opzichte van het geloof staat."

De schrijver van het stukje deelt verder mee, dat Prof. van der Wal een uitspraak van zijn leermeester Prof. Leo Polak aanhaalde, die hij in een radiorede in 1931 deed. De schrijver zegt hierover:

" Naar aanleiding van het tweede citaat moet mij nog van het hart, dat de lof aan de grote vrijdenker Leo Polak en zijn radio-rede - de eerste, officieel door een vrijdenker voor de radio gehouden - toegezwaard, ons goed deed, maar we zouden het nog meer gewaardeerd hebben, als hier ook vermeld was, dat het de Vrijdenkers Radio Omroep is geweest, die deze rede uitzond, dat aan deze omroepvereniging in 1937 door een a.r. minister op N.S.B.-aankomen de zendtijd is ontnomen en dat dit onrecht nimmer is hersteld. Maar ik vrees dat het niet - nog steeds niet - mogelijk is, zó openhartig voor de radio te spreken."

(Citaten naar de tekst in Het Woord van de Week).

=====

NIEUWJAARSBRIEF 1962

In het afgelopen jaar opende de Troonrede met de woorden: "De ontwikkeling van de internationale situatie is verontrustend". Daarmee was geen woord te veel gezegd. De laatste maanden van het jaar hebben deze uitspraak op Prinsjesdag in September niet alleen bevestigd, maar in haar dreigende betekenis nog overtroffen. Niet alleen dat de crisis rondom Berlijn, waarop toen gedoeld werd, nog altijd als een zwaard van Damocles boven ons hoofd hangt, er zijn, stellig in verband daarmee, dreigingen aan de horizon opgedoemd, waarvoor elke klassieke beeldspraak tekortschiet. Wij hebben in de laatste maanden aan lichaam en geest ondervonden, wat het betekent, dat, zoals een Duits geleerde heeft gezegd, wij voortaan "moeten leven met de bom".

Het jaar 1961 - het is in deze dagen stellig meer gezegd - begon zo somber niet. In het optreden van een nieuwe, nog jeugdige en onbeladen leider van het Amerikaanse volk, die zich in zijn optreden duidelijk liet inspireren door zijn grote voorganger Franklin Delano Roosevelt, kon men met enig recht een kans zien op een Nieuwe Bedeling in de wereldpolitiek. Maar al te spoedig is deze hoop tot een illusie vervluchtigd. De ongelukkige gebeurtenissen rond Cuba toonden aan, dat ook in een democratie het doorwerken van traditionele motieven, de vloek van vroegere boze daden, het gezond verstand en het zuiver gevoel kan overheersen; al is alleen een democratie in staat daartegen een krachtig protest uit eigen gelederen toe te staan.

Een veel zwaarder belasting voor het internationale bestel vormde de Congo-crisis, waarbij oude en nieuwe krachten fel op elkaar botsten en in hun werveling een cycloon dreigden te ontketen, die vanuit het centrum van wat eens het Donkere Werelddeel heette, de ganse wereldhemel kon verduisteren. Oude, op de materiële rijkdommen van dit stuk aardkorst beluste begeerten, mengden zich met nieuwe, vooral op macht gerichte, driften. Om dit hart van een continent, dat zich over de hele lengte en breedte in een hevig gistingsproces bevindt, aan een explosieve chaos te onttrekken, stelden de Verenigde Naties de verdere ontwikkeling van dit gebied onder hun verantwoordelijkheid. Ja, onder de inspirerende leiding van hun grote secretaris-generaal werd de Congo-crisis weldra toe een toets-

steen, een vuurproef, voor de overigens al bitter genoeg beproefde en meer-malen gehavende volkenorganisatie.

Het is misschien te weinig bekend, dat Hammerskjöld persoonlijk allerminst kritiekloos tegenover de tweede Volkenbond stond, hem als internationaal parlement mislukt achtte en er in zijn vaak eenzame overpeinzingen van droomde, de Verenigde Naties om te vormen tot een nieuw soort internationale organisatie, die mettertijd een permanente defensieve macht zou opbouwen, sterker dan enige mogelijke agressor. Ingrepen als die in de Congo-crisis zouden die ontwikkeling, vooral via de druk der kleine staten die buiten de Verenigde Naties hulpeloos aan de manoeuvres der grote machten in de koude oorlog zijn overgeleverd, moeten inleiden en bevorderen. He-las, wij weten hoe de Verenigde Naties en hun apparatuur in dit stuk Afrikaanse jungle min of meer zijn vastgelopen en hoe hun hoogste dienaar er een tragisch einde heeft gevonden. Hammerskjöld was, zo heeft men gezegd, de "dienaar van een ongeboren wereld", waarin namelijk de oorlog door de collectieve actie der volkengemeenschap aan banden zou zijn gelegd. Zijn heengaan is het grootste verlies, dat de mensheid in het afgelopen jaar geleden heeft.

Aan zijn val was trouwens een campagne van Russische zijde voorafgegaan, die zijn gezag reeds in hoge mate had ondermijnd. Het was een van die symptomen, die bewijzen, hoe een ongeremde machtspolitiek elke vorm van vreedzame samenleving der volkeren in de kern bedreigt. Het spreekt vanzelf, dat de atmosfeer van de koude oorlog niet het klimaat schept, waarin een geordende samenleving der volken gedijen kan. Vestiging van waterdichte internationale rechtsorde is een vooruitzicht op lange termijn en mist op dit moment alle actualiteit. Vooreerst zullen macht en recht elkaar nog wel vaak doorkruisen en opheffen, in plaats van elkaar te steunen. Wij zijn ons ervan bewust hoe gebrekkig de Verenigde Naties, zulk een internationale rechtsorde benaderen. Misbruik daarvan voor eenzijdige machtsdoeleinden enerzijds, minachting en bewuste veronachtzaming, zoals door het Frankrijk van De Gaulle anderzijds, werken niet bemoeidigend. En toch zijn en blijven de Verenigde Naties een onmisbaar uitgangspunt voor wat er aan een internationale rechtsorde groeiende is; een orde, die door de hele ontwikkeling van onze technische beschaving onvermijdelijk wordt gemaakt.

Er waren de laatste jaren aanwijzingen voor een lichte klimaatverbetering, die het mogelijk maakten, de idee van een vreedzame, zij het concurrerende, co-existentie van de grote, ideologisch en politiek tegenover elkaar

staande, statenblokken ernstig te nemen. Ook daarin is het afgelopen jaar een ernstige wending ten kwade ingetreden. Men behoeft slechts aan de scheidsmuur dwars door Berlijn, met zijn menselijke tragedies, maar ook zijn magnetische werking in het internationale spanningsveld te denken, om het wankel en ondoorzichtige karakter van deze politieke situatie te beseffen. En toch is deze vreedzame co-existentie een onontbeerlijk minimum voor de internationale samenleving, waartoe men telkens weer zal moeten terugkeren, en waarvan men de mogelijkheden zo veel mogelijk moet doorgronden en uitbuiten. Deze wereld kan bij een voortgaande wederkerige afzondering van grotere of kleinere volkencomplexen eenvoudig niet voortbestaan. Contacten over en weer, al leiden zij vaak tot kortsluitingen, vormen de enige weg om via wederkerig verstaan tot samenwerking en waarachtige samenleving te komen.

Er kon ook in de laatste jaren een groeiend begrip worden opgemerkt dat bij de moderne technische mogelijkheden bepaalde vormen van geweld praktisch onbruikbaar waren geworden en daarmee hun militaire zin verloren hadden. Een vrede, gebaseerd op een atomair evenwicht is, hoe men er verder ook over denken wil, een uiterst hachelijke zaak. De pogingen, in de afgelopen jaren ondernomen, tot een internationale atoom-ontwapening te komen, zijn in de loop van dit jaar afgebroken. De wedstrijd in atoombewapening is, althans van één zijde, op volle kracht hervat, met alle gevolgen voor het fysieke welzijn van het nageslacht. Er is trouwens over de gehele wereld een groeiende atmosfeer van geweld te constateren, evenzeer in de kring der Europese beschaving (men denke alweer aan de situatie in Frankrijk), als daarbuiten, waarbij gebieden als Algerije, Angola en Zuid-Afrika in het oog springen.

Het ergste gevolg daarvan is, dat het een redelijke benadering van de grootste uitdaging, die de mensheid ooit ervaren heeft, dwarsboomt. Want laat ons, in alle opwinding, angst en verontwaardiging nimmer vergeten, dat wij voor het eerst over de middelen beschikken om onze gezamenlijke ondergang te bewerkstelligen. In het afgelopen jaar is wel gebleken, dat deze situatie waarlijk niet alleen een onderwerp voor interessante filosofische bespiegelingen is. In ons eigen land hebben de "Wenken voor de bescherming van uw gezin en u zelf" dit thema in alle huiskamers ge-

bracht, al kan men betwijfelen of de wijze, waarop zulks geschiedde, in overeenstemming was met de ernst van de situatie. In de Verenigde Staten heeft de speculatie op een persoonlijke ontsnapping aan het noodlot reeds tot een hausse in particuliere schuilkelders gevoerd, alsmede tot de stichtelijke discussie, of het zedelijk geoorloofd is, zijn buurman desnoods met vuurwapens de toegang tot die schuilplaats te ontzeggen. Tegenover dergelijke ontvluchtingspogingen moet men telkens weer met de meeste nadruk verzekeren, dat bij een werkelijke atoom-oorlog niemand waar ook ter wereld volstrekt veilig is en dat er althans over de hele wereld één gemeenschap, openlijk of verborgen, reëel aanwezig is: dat is de gemeenschap van de vrees.

Toch is deze vrees niet de veiligste grondslag om het antwoord op de uitdaging van deze tijd te vinden. Integendeel, er is door ernstige psychologen op gewezen, dat een volledig besef van het gevaar, waaraan de mensheid blootstaat tot uitbarstingen zou kunnen leiden, die het uitsstel, dat ons gegeven is, drastisch zou kunnen beperken. Onze enige hoop ligt daarin, dat de krachten van redelijkheid en verantwoordelijkheid, en een groeiend besef van de menselijke lotsverbondenheid, over alle scheidsmuren heen, binnen die termijn sterk genoeg zullen worden om een internationale vertrouwensbasis te scheppen. Slechts daarop kan het voortbestaan van het menselijk geslacht worden gevestigd. Oorlog is in de geschiedenis der mensheid al te vaak als ultima ratio, als uiterste middel gehanteerd; thans is er sprake van een uiterste noodzaak tot vrede, waarbij een daadwerkelijke internationale atoomontwapening vooropstaat, die door de verantwoordelijke leiders van het wereldbestel in al haar consequenties en op korte termijn zal moeten worden aanvaard.

Wat deze situatie in de komende jaren vereist, is de volhardende opwekking, versterking en bewerktuiging van die geestelijke, politieke en sociale krachten in alle lagen der samenleving, over de gehele wereld, die in staat zijn de lotsverbondenheid van de mensheid positieve vorm te geven. Zij vereist anderzijds een beheersing en overwinning van al die neigingen en vooroordelen, die de destructieve elementen en tendenties in onze samenleving opvoeren en versterken. Laat niemand menen,

dat de zelfkritiek en zelfoverwinning, hierbij vereist, voor hem onnodig of gemakkelijk is. Laat men hierin evenmin een zaak van louter verstandelijke bewustwording als van emotionele gegrepenheid zien. Waarom het gaat is bovenal een proces van geestelijke en morele volwassenheid; en dat dient zich in alle lagen en op alle niveaus gelijkelijk te voltrekken. De bewustwording van het feit, tot een mensheid te behoren, die voor haar voortbestaan in een beslissend tijdsgewricht zelf aansprakelijk is, kan zich door inzicht en verbeeldingskracht, maar ook door beleving metterdaad voltrekken. Wij moeten hopen, dat de menselijke verbondenheid langs allerlei onnaspeurlijke wegen, door ook de kleinste daden van menselijke solidariteit, die van ons hier en nu gevraagd worden, tijdig genoeg zal groeien om overal ter wereld invloed uit te oefenen en daardoor de redding van die mensheid mogelijk te maken.

Dat is zulk een alles overheersende noodzaak van deze tijd, dat het geoorloofd is, aan het begin van een nieuw jaar, daartegenover al onze kleinere zorgen, bekommernissen of verheugenissen in de schaduw te laten. Als wij maar beseffen, dat deze noodzaak ook meesprekt in de behandeling van de Nieuw-Guineakwestie en dat zij ook een rol kan spelen in de loonpolitiek of de erkenning van de gelijkgerechtigdheid van alle geestelijke stromingen in een democratische volksgemeenschap. Natuurlijk is het nonsens, alle wissewasjes in ons nationaal of lokaal gemeenschapsleven in het licht te willen zien van de vraag, of de mensheid kan voortbestaan in het atoomtijdperk. Maar ook een schemer van besef, waarom het thans in de wereld gaat, kan onze houding mede bepalen en beïnvloeden, wanneer er krachten in het geding zijn, die de samenhang en saamhorigheid in de wereld bevorderen.

Daarom kan ook een modern Humanist positieve waardering hebben voor een samenkomst van Christenen uit alle kerken en delen der wereld, zoals aan het eind van het afgelopen jaar door de Oecumenische gemeenschap der kerken in India is georganiseerd. Zoals hij zelf zich er voor het komende jaar bij voorbaat op verheugen kan, zijn geestverwanten uit alle delen van de wereld in het verband van de Internationale Humanistische en Ethische Unie te Oslo te ontmoeten. Het geldt hier in beide gevallen uitingen van een groeiende wereldverbondenheid, die men niet mag overschatten, maar ook niet onderschatten.

Wij mogen de geestelijke verschillen en tegenstellingen in deze wereld niet ontkennen of geringschatten; zij zijn evenzeer een bron van verrijking als van verscheurdheid. Maar zoals wij in kleinere en grotere levenskringen om ons heen, vooral wanneer het om de wezenlijke vragen des levens gaat, naast diepgaand meningsverschil soms ook opeens een tot dusver verborgen, ononthulde overeenstemming kunnen constateren, zo is er, naar wij hopen mogen, ook meer van die ononthulde overeenstemming der geesten over de hele wereld. Het is hoopvol, dat die zich, ook in de jongste tijd meermalen, vooral bij de jongere generaties, over alle scheidsmuren heen, openbaart. Want zo zullen wij de weg moeten vinden, niet om "met de atoombom te leven", maar om de wereld in het atoombijperk woonbaar en het leven daarin de moeite waard te maken.

HOOFDBESTUUR VAN HET HUMANISTISCH VERBOND

=====